

CUỘC SỐNG CỦA NHỮNG NGƯỜI PHỤ NỮ ĐƠN THÂN GIỮA XÃ HỘI VIỆT NAM HIỆN ĐẠI

Phạm Thị Thu

Khoa tiếng Việt,

Dại học Khoa học Xã hội & Nhân văn, ĐHQG Hà Nội

I. KHÁI NIỆM PHỤ NỮ ĐƠN THÂN TRONG GIA ĐÌNH VÀ XÃ HỘI

"Tròng trành như nón không quai

Như thuyền không lái như ai không chồng"

Từ xa xưa trong xã hội Việt Nam truyền thống vẫn khẳng định một điều gia đình là tế bào quan trọng trong xã hội và trong cuộc sống của mỗi con người, "Gái lớn ai không phải lấy chồng" - đó là quy luật của cuộc sống muôn đời.

Vậy thì phụ nữ đơn thân có nghĩa là: phụ nữ thiếu vắng chồng hoặc có chồng nhưng không sống chung cùng chồng, phụ nữ đơn thân có 2 dạng:

- Những người phụ nữ đã lập gia đình gồm cả phụ nữ goá chồng, ly dị hay ly thân, những người phụ nữ có chồng đi xa vắng từ 3 đến 10 năm không tin tức, họ sống cùng gia đình, con cháu, một số ít không sống cùng gia đình đặc biệt khi về già.
- Còn lại là những phụ nữ chưa lập gia đình không lấy chồng, đã nhiều tuổi, họ không lấy chồng vì những nguyên do khác nhau: có người không chồng nhưng có con ngoài giá thú, thường họ sống với con hoặc cha mẹ đẻ. Những người phụ nữ không chồng không con thì sống với anh chị em ruột, hoặc cha mẹ của mình. Số người sống độc thân đơn côi rất ít.

Trong một báo cáo nghiên cứu khoa học của Ban Nghiên cứu TW Hội LHPN Việt Nam, các nhà nghiên cứu đã phân tích trên số liệu điều

tra xã hội học và tổng kết phụ nữ goá chiếm đông nhất trong phụ nữ đơn thân và ở nông thôn cao hơn thành thị. Về tình trạng đơn thân và ly dị, ly thân đều chiếm tỷ lệ cao hơn nam. Tuy rằng sự phân tích này lấy số liệu dựa trên số chủ hộ nên đã bỏ qua tình trạng hôn nhân của phụ nữ không làm chủ hộ.

Những phụ nữ li thân không sống với chồng cũng có nhiều lý do khác nhau, có những trường hợp tuy không chung sống nhưng vẫn đi lại thăm hỏi và cùng săn sóc con cái, song cũng có những trường hợp lúc đầu là xa nhau tự nguyện "chồng đi tây" sau đó là chịu đựng vì họ đi biệt biệt không tin tức. Ở Miền nam Việt Nam, sau năm 1975 có nhiều gia đình chồng bỏ đi nước ngoài không tin tức và người vợ trong tình trạng chờ đợi tuyệt vọng như nàng Tô Thị....

Vậy thì, phụ nữ đơn thân có nghĩa là phụ nữ không có chồng với nhiều lý do khác nhau như trên. Họ đang sống trong lòng xã hội Việt Nam thời công nghiệp, thời kinh tế thị trường mở cửa sôi động. Như bao người Việt Nam khác, nhưng họ cũng khác bao người Việt Nam khác vì hoàn cảnh đặc biệt "đơn thương độc mã" của mình. Về thực trạng cuộc sống của họ ra sao? Chúng ta cần thiết phải tìm hiểu, nghiên cứu trên 2 khía cạnh đời sống tinh thần và đời sống kinh tế nhằm giúp nhà nước sớm có một chính sách phù hợp nâng đỡ, giúp đỡ những người phụ nữ này trong cuộc sống của họ, giúp họ phát huy được ưu điểm, hạn chế khắc phục khó khăn từ hoàn cảnh để tránh mọi diễn biến tiêu cực, giúp họ vui sống tích cực cống hiến năng lực và sức lao động của mình cho đất nước.

Hiện nay theo thống kê chung cho thấy, tình trạng phụ nữ không lấy chồng, đã đứng tuổi, có con hay không có con đang có xu hướng tăng lên ở các đô thị, đặc biệt trong công nhân viên chức và trí thức. Phải chăng cũng là hậu quả của xu hướng, nhịp độ xã hội công nghiệp thời hiện đại.

II. TỪ "ĐƠN THÂN" ĐẾN "ĐƠN CHIẾC"

Đó là điều mà chúng tôi muốn đề cập tới, thực chất là tình trạng đời sống Văn hoá, tinh thần của chị em đơn thân. Ngoài công việc, kiếm sống và hoạt động xã hội nói chung, cuộc sống tinh thần của chị em phụ

nữ đơn thân không thực sự đơn giản là chỉ buồn hay vô tự lực như nhiều người thường nghĩ. Từ "đơn thân" đến "đơn chiếc" cũng là quy luật nhưng đơn thân ở người phụ nữ, nhất là phụ nữ nông thôn hay miền núi cũng có nhiều diễn biến phức tạp, tùy theo hoàn cảnh cụ thể và môi trường ở từng vùng khiến chị em phụ nữ khó hoà nhập với cộng đồng và chịu nhiều thiệt thòi hơn so với nam giới đơn thân và đơn thân nơi thành phố.

Ở Việt Nam do hoàn cảnh lịch sử xã hội mang đặc thù riêng biệt một xã hội phong kiến truyền thống với nguyên tắc đạo lý "tại gia tòng phụ, xuất giá tòng phu, phu tử tòng tử" dù muốn hay không, ngay cả trong xã hội Việt Nam hiện đại bây giờ quan niệm này vẫn ít nhiều ảnh hưởng đến quyết định của chị em đơn thân, đơn chiếc, goá chồng, không lấy chồng hay bỏ chồng

Việt Nam ta đã trải qua 30 năm chiến tranh ác liệt, cảnh gia đình phân ly hai miền nam Bắc, vợ chồng xa cách do bom đạn, gia đình tan tác. Nam giới hy sinh nơi mặt trận, chết vì bom đạn, mất tích, những nữ thanh niên xung phong hy sinh cả tuổi xuân ngoài chiến trường, hoà bình rồi thì "quá lứa nhỡ thì". Rồi nhiều gia đình sau năm 1954 và 1975 người chồng di cư ra nước ngoài chồng vợ ở lại "chờ đợi mòn mỏi".

Gần đây do kinh tế thị trường bùng nổ, do thiếu việc làm ở nông thôn nhiều nam giới phải bỏ làng ra phố hay vùng kinh tế phát triển để kiếm việc làm, mọi công việc gia đình, đồng áng, chăm sóc bố mẹ chồng... chất cả lên đôi vai gầy của vợ. Thế rồi 3 năm 5 năm thậm chí 10 năm người chồng vắng mặt vô âm tín, không có tin tức gì về quê, không giúp gì về kinh tế khiến người vợ ở trong tình trạng dở dang, đau khổ. Đây là những câu chuyện có thật "dở khóc dở cười" đang diễn ra trong lòng xã hội Việt Nam thời nay.

Có thể nói cuộc sống của người phụ nữ đơn thân khó có niềm vui trọn vẹn vì từ điều kiện cuộc sống, những ứng xử, đối xử trong gia đình, cộng đồng làng xóm dễ ảnh hưởng đến tâm trạng, tình cảm, mặc cảm riêng tư của chị em. Những người phụ nữ goá chồng khác với những người phụ nữ không lấy chồng, phụ nữ ly dị chồng, chê chồng, phụ nữ chồng đi xa (tâm trạng mặc cảm bị bỏ rơi, bỏ lửng...).

Những từ ngữ: ế chồng, chồng chê, chê chồng... Vô hình dung khiến chị em rơi vào tình trạng mặc cảm nặng nề, thiếu tự tin và từ "đơn thân" dễ trở thành "đơn chiếc". Những quan niệm lạc hậu ở nông thôn hay vùng sâu, vùng xa khiến cho bao phụ nữ phải chịu đựng cảnh "Nước mắt chảy vào trong" thủ tiết, kiên nhẫn, chờ chồng nuôi con, chăm lo công việc gia đình nhà chồng để chờ đợi người chồng bội bạc trong vô vọng... Hàng chục năm họ kiên nhẫn nuôi con chờ chồng như thế không phải là sự chờ đợi gian khổ nhưng hy vọng và tự hào như thời chiến tranh xưa mà các bà các mẹ ta đã chờ đợi. Đây là sự chờ đợi nhần nhục của những người phụ nữ vùng quê nơi dân trí còn thấp và chờ đợi trong thời kỳ kinh tế thị trường thời mở cửa, chờ đợi một cách tuyệt vọng phó thác.

Tất cả những sự kiện lịch sử xã hội đang diễn ra đó, thực sự đã ảnh hưởng đến tình trạng hôn nhân gia đình ở Việt Nam và đời sống tinh thần của những phụ nữ đơn thân hiện nay. Có thể nói, nước ta đang trong giai đoạn đổi mới toàn diện về: kinh tế, Văn hoá, xã hội với sự phát triển rầm rộ của nền kinh tế thị trường, tình trạng thiếu việc làm, những người dân quê di cư tự do từ nông thôn ra thành thị và các vùng kinh tế phát triển ảnh hưởng ít nhiều của lối sống đô thị. Cuộc sống thị thành lại chịu ảnh hưởng của sự giao lưu rộng rãi với các nền Văn hoá thế giới, lối sống Châu Âu, lối sống hiện đại cùng với nhiều quan niệm mới về hôn nhân, gia đình đang lan truyền, liên quan đến vấn đề tự do kết hôn, li hôn, chung sống không cưới xin, sống độc thân, đồng tính luyến ái, đều được coi là quyền con người.

Điều này ảnh hưởng không nhỏ đến tình trạng người vợ chịu hậu quả từ lối sống của các ông chồng nơi thị thành. Họ bị bỏ rơi, bỏ lửng họ, ly dị, bị chồng chê... dẫn đến tình trạng phụ nữ đơn thân ngày càng tăng vì cả những phụ nữ cao tuổi. Nhưng cũng không muốn chọn con đường kết hôn vì bao phân vân đắn đo về thời cuộc và với họ khái niệm gia đình khá bấp bênh trong cơ chế thị trường này.

Ngoài ra, đời sống tinh thần và thực trạng sống của những phụ nữ nông dân, nông thôn miền núi trong khối đồng bào dân tộc ít người cũng có khác biệt so với cộng đồng dân tộc Việt nói chung nhất là đối với việc sinh con ngoài giá thú. Chúng ta phải quan tâm đến sự bình đẳng về giới trong vấn đề này.

Quan tâm đến cuộc sống vật chất và tinh thần của những người phụ nữ đơn thân, đơn chiếc là việc làm không chỉ riêng của nhà nước mà thực tế là của cả cộng đồng dân tộc. Động viên nâng đỡ "lá lành đùm lá rách" đó chính là truyền thống bền vững lâu đời của dân tộc ta.

III-NHỮNG KHÓ KHĂN VỀ KINH TẾ CŨNG NHƯ TRONG GIÁO DỤC CON CÁI CỦA NGƯỜI PHỤ NỮ ĐƠN THÂN

Một gia đình không đầy đủ, hay nói cách khác "một chèo một lái" tất dẫn đến khó khăn về kinh tế dù cho là nghề nghiệp của người phụ nữ đơn thân khá ổn định, công việc khá tốt thì cũng không thể không có khó khăn.

Qua điều tra và nghiên cứu của Hội LHPN Việt Nam ở một số vùng đô thị, nông thôn đồng bằng, nông thôn miền núi thì thực tế đời sống kinh tế của những phụ nữ đơn thân là rất khó khăn, không ổn định. Số phụ nữ đơn thân có việc làm đều đặn là 61,2%, thấp hơn 13,8%, cao hơn 12,4% so với phụ nữ có chồng. Riêng số người không có việc làm ở phụ nữ đơn thân thấp hơn và tập trung vào những người mất sức. Như vậy việc làm của phụ nữ đơn thân còn chưa ổn định, ảnh hưởng đến thu nhập và đời sống của họ. Đáng lưu ý là những năm gần đây số nữ công nhân ở các Nông, Lâm trường giảm từ 3,4 đến 5,9% trong đó phụ nữ đơn thân giảm nhiều hơn phụ nữ có chồng. Do sự biến động nghề nghiệp nói chung của toàn xã hội thời cơ chế thị trường. Người phụ nữ nói chung và phụ nữ đơn thân nói riêng cũng phải bưng ra tìm ngành nghề mới nâng cao đời sống kinh tế. Tuy nhiên gia đình phụ nữ đơn thân ít có điều kiện để phát triển sản xuất, mở mang ngành nghề hơn so với gia đình phụ nữ có chồng. Trong khi các gia đình phụ nữ đơn thân có nghề sản xuất chính kết hợp với các nghề khác chỉ chiếm 49,6% thì trong những gia đình phụ nữ có chồng con số này là 70,2%.

Số phụ nữ đơn thân thuộc diện thiếu đói thường thiếu trung bình 4,8 tháng/năm trong khi gia đình phụ nữ có chồng thuộc diện thiếu đói số tháng thiếu là 3,7 tháng /năm. (theo tài liệu điều tra phỏng vấn sâu của Hội LHPN Việt Nam)

Chị Nguyễn Thị N ở xã Viên Thành- Nghệ An đã so sánh So với gia đình phụ nữ có chồng thì kinh tế gia đình tôi với họ là một trời một

vực, con trai tôi nhìn thấy gia đình họ pha mì tôm cho con ăn, cháu về nói với tôi là : "mẹ ơi hắt đổ nước sôi vào mì tôm cũng ăn được" khiến tôi chảy nước mắt vì tôi không có tiền mua mì tôm cho con ăn bao giờ. Những gia đình có chồng vừa giàu kinh tế lại vừa giàu tình cảm, các con tôi không có vụ khoai thì không bao giờ có bữa sáng...

Từ nghèo đói sinh ra bệnh tật, dẫn đến sức khoẻ của người phụ nữ đơn thân và con cái của họ (nếu có) cũng không được đảm bảo. Khi ốm đau bệnh tật người phụ nữ đơn thân quả là gian nan vất vả không có ai để sẻ chia trách nhiệm, bàn bạc giúp đỡ, một số không có bảo hiểm y tế. Họ thường mua thuốc về tự chữa, chỉ đến bệnh viện khi đã quá nặng. Phụ nữ đơn thân rất cần được sự giúp đỡ của cộng đồng xã hội.

Đời sống Văn hoá tinh thần cũng như các hoạt động vui chơi giải trí của chị em đơn thân nhìn chung là rất nghèo nàn đơn giản. Sự hưởng thụ Văn hoá tinh thần của họ rất thấp kém hơn so với anm giới nhất là chị em ở các vùng nông thôn và các vùng xa xôi heo lánh...

Chính vì một mình chèo lái về kinh tế, ít nhiều chịu định kiến của xã hội vì thể kinh tế khó khăn, tiếp xúc với xã hội không rộng và việc tiếp cận với giáo dục của trẻ em trong các gia đình đơn thân vì nghèo túng, mặc cảm với bè bạn về sự "thiếu bố" nên thường bỏ học hoặc học hành không đến nơi đến chốn. Có nhiều trẻ em còn không được đến trường đặc biệt là trẻ em gái chịu thiệt thòi hơn trẻ em trai. Các trẻ em này còn chịu sự thiệt thòi, bất bình đẳng trong việc thực hiện quyền nhận cha và quyền được hưởng sự chăm sóc dạy dỗ của người cha.

Tóm lại, vấn đề cuộc sống và thực trạng của những người mẹ đơn thân, những người phụ nữ "đơn chiếc" là một vấn đề cần được xã hội và cộng đồng quan tâm nhiều hơn nữa. Trong tình hình kinh tế thị trường sôi động, nhịp sống nhanh ồn ào, hối hả như ngày nay thì cuộc sống của những người phụ nữ đơn thân quả là đáng ngại. Họ là một nhóm xã hội cần được quan tâm và có chính sách cụ thể để giúp họ sống tốt, sống vui vẻ hơn. Phụ nữ đơn thân đa số là những người thiếu thốn về vật chất, thiệt thòi về tình cảm và chịu sức ép của gia đình, mặc cảm của xã hội mặc dù họ là những người phụ nữ can đảm, giàu nghị lực dám đương đầu với cuộc sống tự lập đầy rẫy khó khăn. Tuy gần đây, xã hội có quan tâm đến họ hơn trước.

Có một số bài viết, một số chuyên đề khảo sát nghiên cứu mang tính chất xã hội học về nhóm người phụ nữ này song hình như dư luận xã hội chưa thực sự quan tâm cụ thể đến nhóm chị em này. Chúng tôi mong muốn nhà nước có một số chính sách cụ thể hơn, giúp những người phụ nữ đơn thân sống tự lập vững vàng, tự tin để cống hiến được nhiều cho đất nước. Trong đó bao gồm cả chị em đơn thân trong khối cán bộ công nhân viên và trí thức.